

ارائه مدل علی پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس مکان کنترل درونی (با واسطه‌گری خوش‌بینی تحصیلی)؛ کاربرد تحلیل مسیر

مهدی یوسف‌وند^۱، عزت‌اله قدم‌پور^{۲*}، مسعود صادقی^۳، سیمین غلامرضایی^۳
۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.
۲. دانشیار گروه روان‌شناسی دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران. (نویسنده مسئول)
۳. استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ارائه مدل علی پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی بر اساس مکان کنترل درونی (با واسطه‌گری خوش‌بینی تحصیلی) انجام گرفت. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. نمونه پژوهش شامل ۴۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه لرستان در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ بودند که از بین جامعه پژوهش با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، انتخاب شدند. به منظور گردآوری داده از پرسشنامه‌های تاب‌آوری تحصیلی، مکان کنترل و خوش‌بینی تحصیلی، استفاده شد. ارزیابی مدل پیشنهادی به کمک نرم‌افزار آموس و تحلیل مسیر صورت گرفت. نتایج نشان داد حسب مقادیر شاخص‌های به دست آمده، داده‌ها با مدل تحقیق برازش دارد. مکان کنترل درونی، متغیرهای خوش‌بینی تحصیلی، مساله‌محوری و مثبت‌نگری، مهارت‌های ارتباطی و جهت‌گیری آینده را به صورت مثبت پیش‌بینی می‌کند. متغیر خوش‌بینی تحصیلی قادر است؛ مساله‌محوری و مثبت‌نگری، مهارت‌های ارتباطی و جهت‌گیری آینده را به صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی کند. مکان کنترل درونی از طریق خوش‌بینی تحصیلی، تمامی ابعاد تاب‌آوری تحصیلی را به صورت معنادار پیش‌بینی می‌کند. با عنایت به نتایج؛ افزایش گرایش به مکان کنترل درونی، خوش‌بینی تحصیلی و ارتقای سطح مساله‌محوری، مثبت‌نگری، مهارت‌های ارتباطی و جهت‌گیری آینده را در دانشجویان به همراه خواهد داشت.

نشریه علمی

پژوهش‌های آموزش و یادگیری

دوره ۱۶، شماره ۲، پیاپی ۳۰
پاییز و زمستان ۱۳۹۸
صص: ۲۹-۴۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۲/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۷/۱۷

مقاله پژوهشی

Journal of

Training & Learning Researches

Vol. 16, No. 2, Serial 30

Autumn & Winter
2019-2020

pp.: 29-40

کلیدواژه‌ها: تاب‌آوری تحصیلی، مکان کنترل درونی، خوش‌بینی تحصیلی.

*Email: ghadampour.e@lu.ac.ir

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول است.

مقدمه

یادگیری برآید و توانایی تحصیلی خود را بالا ببرد، تعریف شده است [۱۱].

مبنای نظری سازه تاب‌آوری تحصیلی مربوط به بنارد [۸] است، که در مطالعات خود تلاش برای کسب موفقیت، استفاده از شیوه‌های مفید و ارتباط مثبت با دیگران برای غلبه بر موانع موفقیت را به عنوان سه عامل تشکیل‌دهنده آن معرفی کرده است. در دو دهه اخیر پژوهشگران، در عین پرداختن به جنبه‌های متفاوتی از تاب‌آوری، به زمینه‌های ارتباطی متغیرهای دیگر با آن توجه جدی نشان داده و همین امر سبب شده است تا الگوهای متعددی برای بررسی عوامل موثر و همبسته‌های تاب‌آوری تحصیلی مطرح گردد. یکی از همبسته‌های تاب‌آوری تحصیلی که رابطه تنگاتنگی هم با آن دارد، خوش‌بینی تحصیلی است [۱۲].

خوش‌بینی تحصیلی یک ساختار نوظهور است که برای اولین بار توسط هوی، تارتو و وولفولک [۱۳] شناسایی و مطرح شد. خوش‌بینی تحصیلی از برجسته‌ترین سازه‌های شخصیتی و متشکل از شناخت‌های مثبت است [۱۴]، که نوع رفتارهای فرد از قبیل تلاش، غلبه بر موانع تحصیلی و امیدواری به کسب موفقیت‌های بیشتر در آینده را تعیین می‌کند [۱۵]. افراد خوش‌بین تجربه‌های منفی را با نسبت دادن علت آن‌ها به عوامل بیرونی، گذرا و خاص تبیین می‌کنند و توانایی‌های خود را در گذر از این تجربه‌ها دست کم نمی‌گیرند [۱۶]. خوش‌بینی می‌تواند نگرانی‌ها، شک و تردید افراد را در یک موقعیت مشکل تسلی دهد و آن‌ها را دلگرم کند که تلاش خود را در جهت رسیدن به اهداف ادامه دهند [۱۷]. به بیان دیگر، خوش‌بینی به یک پیش‌آمدگی عاطفی و شناختی اشاره دارد، که مستلزم چگونگی ارزیابی و پیش‌بینی پیامدهای زندگی از سوی شخص است [۱۸].

پژوهش‌های مختلفی به بررسی رابطه بین تاب‌آوری تحصیلی و خوش‌بینی تحصیلی پرداخته‌اند. یافته‌های برخی مطالعات نشان داده است که بین تاب‌آوری تحصیلی و خوش‌بینی، رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد [۱۱، ۱۹، ۲۰]. حسینی، حبیب‌مظاهری و رحیمی نسب [۲۱] نیز در مطالعه خود با عنوان ارتباط بین تفکر منطقی، خوش‌بینی و تاب‌آوری با بهزیستی روانشناختی به این نتیجه رسیدند که خوش‌بینی یک پیش‌بینی‌کننده معنادار برای تاب‌آوری است.

دوران تحصیل، دوره‌ای از زندگی است که در آن تغییرات شناختی و اجتماعی سریعی اتفاق می‌افتد [۱]. به طوری که انطباق و سازگاری با این تغییرات همواره مورد توجه پژوهشگران تعلیم و تربیت بوده است. از مهمترین دوره‌های تحصیلی، دوره کارشناسی است که دانشجویان در این دوره با چالش‌هایی از جمله، نمرات ضعیف، سطوح استرس بالا، تهدید اعتماد به نفس، بدبینی تحصیلی، کاهش شرکت در فعالیت‌های کلاسی، کاهش انگیزش و تعامل با هم‌شاگردی‌ها و اساتید روبرو هستند، و به همین خاطر آموزش عالی هر کشور یکی از عوامل مهم در تحقق سیاست‌های توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی آن کشور به شمار می‌آید [۱].

موفقیت دانش‌آموزان در مواجهه با شرایط نامطلوب در طول تحصیل به پدیده تاب‌آوری مرتبط است [۲]. یکی از مهمترین چالش‌های پیش‌روی دانشجویان در زمینه تحصیل، تاب‌آوری^۱ است [۳]، که به عنوان توانایی بازگشت به حالت اولیه و سازگاری موفقیت‌آمیز به رغم استرس زیاد و شرایط ناگوار [۴] تعریف شده است. تاب‌آوری از جمله سازه‌هایی است که توجه محققان را در حوزه‌های مختلف روان‌شناسی (تحولی، تربیتی، روان‌شناسی) به خود اختصاص داده است [۵]. از مهمترین دلایلی که باعث شده محققان در سال‌های اخیر به موضوع تاب‌آوری توجه ویژه‌ای داشته باشند، ابهامات به وجود آمده در نتایج پژوهش‌ها و ماهیت چند بعدی این سازه است [۶]. ماهیت چند بعدی بودن سازه تاب‌آوری از شواهدی ناشی می‌شود که در آن افراد در معرض خطر، به رغم نشان دادن سازگاری در بعضی حوزه‌ها (مثلاً پیشرفت تحصیلی)، پیامدهای ناسازگارانه را در دیگر زمینه‌ها نشان می‌دهند [۷].

یکی از ابعاد تاب‌آوری که بنارد [۸] آن را تعریف و توضیح داده، تاب‌آوری تحصیلی^۲ است، که به صورت فرآیند مقابله با استرس و چالش‌های پیش‌رو در مدرسه و بهره‌گیری از مهارت‌هایی که به دانش‌آموز برای غلبه بر این شرایط کمک می‌کند، تعریف شده است [۹].

همچنین، تاب‌آوری تحصیلی به صورت خودارزشیابی مثبت از موقعیت دانشگاهی، احساس کنترل بر عملکرد تحصیلی و اعتماد به مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی [۱۰]، یک توانایی سیستمی پویا که بواسطه آن یادگیرنده می‌تواند به خوبی از عهده انجام تکالیف

¹ resiliency

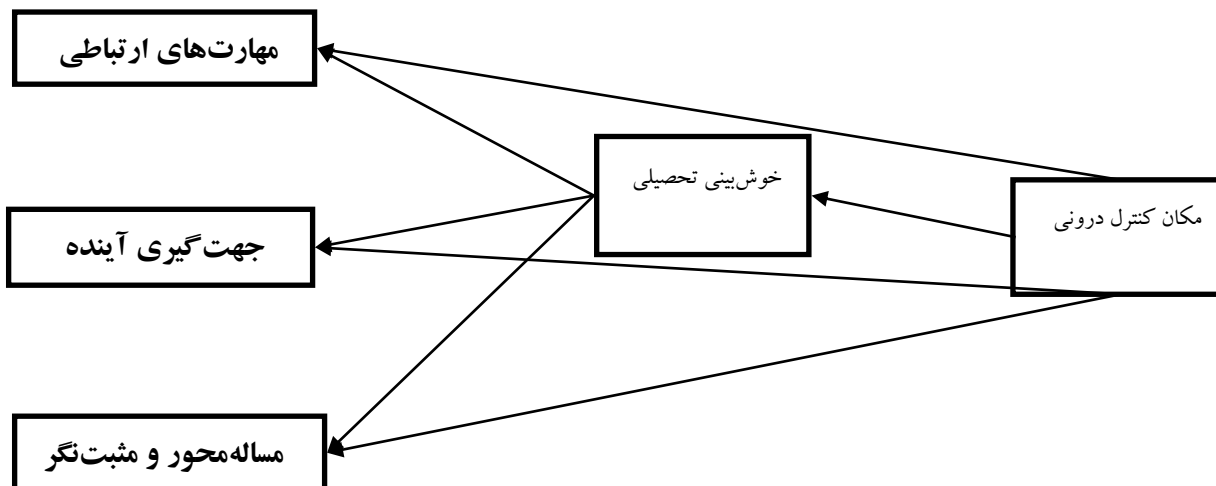
² academic resiliency

۲. مکان کنترل درونی، خوش‌بینی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند.
۳. خوش‌بینی تحصیلی، ابعاد تاب‌آوری تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند.
۴. مکان کنترل درونی به صورت غیرمستقیم و از طریق خوش‌بینی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند.

برخی دیگر از مطالعات نیز نشان داده‌اند که تاب‌آوری تحصیلی به وسیله متغیرهایی همانند امید، انگیزش و مثبت‌نگری قابل پیش‌بینی است [۱۰].

فرضیه‌های پژوهش

۱. مکان کنترل درونی، ابعاد تاب‌آوری تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند.

شکل ۱. مدل اولیه پژوهش

که از شرکت‌کنندگان خواسته می‌شود تا میزان تاب‌آوری تحصیلی خود را بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) درجه‌بندی کنند. سوالات ۷، ۱۴، ۱۸، ۲۰، ۲۵، ۳۰، ۳۹ و ۴۰ در پرسش-نامه معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. این مقیاس دارای سه مولفه می‌باشد. این مولفه‌ها عبارتند از مهارت‌های ارتباطی (سوالات ۱، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۱، ۱۵، ۱۹، ۲۱، ۳۰، ۳۵ و ۴۰)، جهت‌گیری آینده (سوالات ۲، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۶، ۱۸، ۲۲، ۲۷، ۲۴، ۳۱، ۳۳، ۳۸ و ۴۱) و مساله-محور و مثبت‌نگر (۱۴، ۱۷، ۲۰، ۲۳، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۲، ۳۴، ۳۶، ۳۷، ۳۹). روایی بیرونی و روایی سازه این مقیاس را مارتین (۲۰۰۳) تأیید کرده است. همچنین ضرایب پایایی به روش آلفای کرونباخ توسط مارتین [۳۷] اختصاصاً در هر بار حذف آیت‌ها از ۰/۸۵ تا ۰/۸۸ گزارش شده است. پایایی این مقیاس را هاشمی شیخ شبان [۳۸] با استفاده از روش آلفای کرونباخ (α=۰/۸۱) تأیید کرده است. در مطالعه حاضر نیز پایایی پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ گزارش شد. همچنین برای تک ابعاد مهارت‌های ارتباطی (α=۰/۷۹)، جهت‌گیری آینده (α=۰/۸۲) و مساله‌محور و مثبت‌نگر بودن (α=۰/۸۰)

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی از نوع همبستگی است که می‌توان در قالب یک مدل تحلیل مسیر، روابط پیش‌بینی کننده میان متغیرها را مورد بررسی قرار داد. متغیرهای این مطالعه عبارتند از: مکان کنترل درونی به عنوان متغیر برون‌زا، خوش‌بینی تحصیلی به عنوان متغیر میانجی و مولفه‌های تاب‌آوری تحصیلی به عنوان متغیرهای درون‌زا.

جامعه آماری و نمونه پژوهش: جامعه پژوهش را کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه لرستان در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ تشکیل می‌دادند که تعداد آن‌ها بر اساس آماری که از معاونت آموزشی دانشگاه مربوطه گرفته شد برابر با ۶۹۸۵ دانشجوی بودند. بر اساس حجم جامعه، تعداد ۴۰۰ نفر به عنوان نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند.

ابزار پژوهش: پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی: پرسش-نامه تاب‌آوری تحصیلی توسط ساموئلز [۳۶] در سال ۲۰۰۴ ساخته شد و در دو مطالعه مناسب بودن آن تأیید شد. سپس با گسترش مطالب، در سال ۲۰۰۹ به چاپ رسید. نسخه نهایی این پرسشنامه شامل ۴۱ سؤال است

پایایی مطلوب بدست آمد.

- پرسشنامه خوش‌بینی تحصیلی: این آزمون را شیرر و کارور [۱۵] تهیه کرده‌اند و دارای ۱۰ گویه است. آزمودنی با استفاده از یک مقیاس پنج درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) توافق خود را اعلام می‌کند. برخی محققان [۳۹] در مطالعه خود ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۵ را برای مقیاس خوش‌بینی تحصیلی به دست آورده‌اند. آکانر و کاسدی [۴۰] نیز برای این مقیاس ضریب آلفای ۰/۸۰ را گزارش کرده‌اند. شیرر و کارور [۱۵] روایی صوری، سازه و محتوایی پرسشنامه خوش‌بینی تحصیلی را مطلوب گزارش کرده‌اند. در ایران نسخه اولیه این آزمون در اصفهان اعتباریابی شد و پایایی کل آزمون بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۷۴ و روایی با استفاده از روش وابسته به ملاک محاسبه شده که بین خوش‌بینی با افسردگی، ضریب ۰/۶۵- و با خود تسلطیابی ضریب ۰/۷۳ گزارش شده است [۴۱]. در مطالعه‌ای دیگر ضریب آلفای آزمون با فاصله ده روز به روش بازآزمایی ۰/۷۰ گزارش شده است [۴۲]. در مطالعه حاضر نیز پایایی مقیاس خوش‌بینی تحصیلی با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شد.

- پرسش‌نامه مکان کنترل: این آزمون را راتر [۴۳] ساخت. این پرسشنامه ۲۹ ماده دارد که هر ماده آن از یک جفت عبارت (الف و ب) تشکیل شده است که آزمودنی باید براساس اعتقاد خود، یکی را انتخاب کند و علامت بزند. ۲۳ ماده از مواد این پرسشنامه به روشنی انتظارات افراد درباره منبع کنترل را می‌سنجند و در ۶ ماده دیگر آن، هدف آزمون با لباس مبدل مطرح می‌گردد. سؤالهای ۲۸، ۲۴، ۱۹، ۱۴، ۸، ۱، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۰، ۹، ۷، ۴، ۱، ۲۳ می‌باشد. سوالات ۱، ۴، ۷، ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۲ و ۲۳ مربوط به مکان کنترل درونی و سوالات ۲، ۳، ۵، ۶، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۶، ۱۷، ۲۰ و ۲۱ مربوط به مکان کنترل بیرونی می‌باشند. ضریب پایایی این مقیاس که با روش دو نیمه کردن و کودر - ریچاردسون محاسبه شده به ۰/۷۰ نزدیک است. راتر [۴۳] روایی صوری و محتوایی پرسشنامه مکان کنترل را مطلوب گزارش کرده است. همچنین، ضریب پایایی این مقیاس با

روش بازآزمایی در فاصله یک ماه، در همان سطح بوده است [۳]. آناستازی [۴۴] حد متوسط ضریب اعتبار این مقیاس را حدود ۰/۷۰ اعلام کرده است. در مطالعه حاضر نیز پایایی پرسشنامه مکان کنترل با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شد. همچنین برای تک تک ابعاد مکان کنترل درونی ($\alpha=0/77$) و مکان کنترل بیرونی ($\alpha=0/80$) پایایی مطلوب بدست آمد.

شیوه انجام پژوهش: در مرحله اول، با مراجعه به معاونت آموزشی لیستی از کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه لرستان در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ به صورت اینترنتی در اختیار محققان قرار گرفت. در مرحله دوم، به هر یک از افراد جامعه یک کد یا شماره اختصاص داده شد (در این مطالعه برای هر دانشجو شماره دانشجویی‌اش به عنوان کد در نظر گرفته شد). در مرحله سوم، بر اساس لیستی که به صورت اینترنتی در پیش‌روی محققان بود بدون اینکه نسبت به رشته تحصیلی آن‌ها آگاهی داشته باشند شروع به کلیک کردن روی شماره دانشجویی افراد به صورت تصادفی می‌کردند. این کار تا آنجایی صورت گرفته که همه ۴۰۰ نفر نمونه انتخاب شدند. در مرحله چهارم و پس از مشخص شدن اعضای نمونه، دانشجویانی که کد دانشجویی آن‌ها به صورت تصادفی انتخاب شده بود مشخصاتشان به طور کامل یادداشت می‌شد. در مرحله پنجم و پس از مشخص شدن رشته تحصیلی، دانشکده و شماره تماس هر عضو از نمونه، با وی تماس گرفته و پس از هماهنگی لازم پرسشنامه‌های پژوهش (مکان کنترل، تاب‌آوری تحصیلی و خوش‌بینی تحصیلی) در اختیارش قرار می‌گرفت. پس از پر کردن پرسشنامه‌ها در زمان مشخص، آن‌ها از شرکت کننده دریافت می‌شدند. این کار برای همه افرادی که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند انجام شد. و نهایتاً پس از جمع‌آوری داده‌ها و محاسبه نمرات کسب شده برای هر شرکت‌کننده، تجزیه و تحلیل‌های آماری لازم بر روی آن‌ها انجام و نتایج گزارش شدند.

شیوه تحلیل داده‌ها: به منظور تجزیه و تحلیل

آماري در این پژوهش، ابتدا با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش شامل میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمرات مشخص شد. سپس به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش و بررسی چگونگی ارتباط بین متغیرهای موجود در مدل مورد نظر و میزان قدرت پیش‌بینی متغیرهای برون‌زاد (مکان کنترل درونی) و متغیر واسطه‌ای (متغیر خوش‌بینی) در پیش‌بینی

یافته‌ها

در جدول ۱ یافته‌های توصیفی شامل میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

متغیر درون‌زاد (تاب‌آوری تحصیلی) از روش تحلیل مسیر استفاده شد. برای انجام تحلیل‌های آماری از نرم‌افزارهای اس.پی.اس.اس و آموس استفاده شد.

جدول ۱. یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	مولفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره	حداکثر نمره
مکان کنترل درونی	نمره کل	۹	۲	۰	۱۲
تاب‌آوری تحصیلی	مهارت‌های ارتباطی	۵۹/۲۳	۸/۳۶	۱۴	۷۰
	جهت‌گیری آینده	۶۲/۵۴	۹/۸۹	۱۴	۷۰
خوش‌بینی تحصیلی	مساله‌محور و مثبت-نگر	۵۰/۲۴	۶/۰۲	۱۳	۶۵
	نمره کل	۴۲/۷۸	۷/۶۸	۱۰	۵۰

پژوهش، همبستگی آن‌ها محاسبه شد. ماتریس همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۲ آورده شده است.

ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش به عنوان پیش‌نیاز انجام تحلیل مسیر و همچنین به منظور ارائه تصویر روشن‌تری از ارتباط میان متغیرهای

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

ردیف	مولفه	مکان کنترل درونی	خوش‌بینی تحصیلی	مهارت‌های ارتباطی	جهت‌گیری آینده	مساله‌محور و مثبت-نگر
۱	مکان کنترل درونی					
۲	خوش‌بینی تحصیلی	۰/۳۵°				
۳	مهارت‌های ارتباطی	۰/۳۸°	۰/۴۳°			
۴	جهت‌گیری آینده	۰/۳۹°	۰/۳۳°	۰/۶۷°		
۵	مساله‌محور و مثبت-نگر	۰/۴۲°	۰/۲۷°	۰/۵۲°	۰/۶۱°	

* ضرایب معنی‌دار هستند

یافته‌های مربوط به مدل پیشنهادی و فرضیه‌های

پژوهش

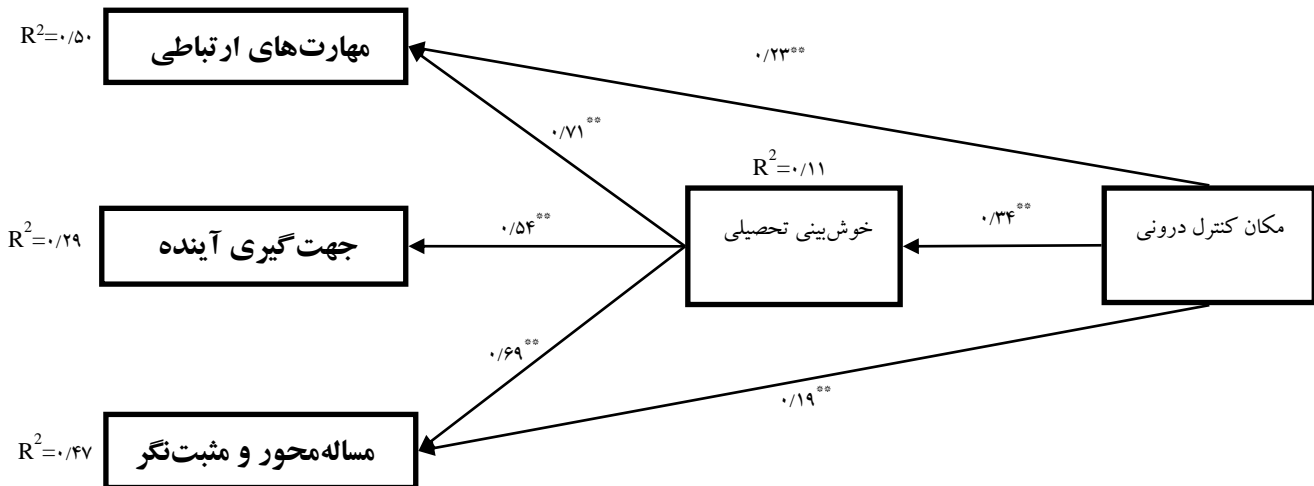
هدف پژوهش حاضر بررسی نقش مکان کنترل درونی در پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی با توجه به نقش واسطه‌گری خوش‌بینی تحصیلی بود. قبل از ارزیابی مدل، پیش‌فرض‌های رگرسیون مورد بررسی قرار گرفت. به همین منظور، برای بررسی نرمال بودن توزیع مانده‌ها از نمودار p-p استفاده شد که با توجه به قرار گرفتن تمام نقاط روی نیمساز ربع اول، مشخص شد که داده‌ها از توزیع نرمال تبعیت می‌کنند.

مدل نهایی و اصلاح شده پژوهش

پس از کسب اطمینان از رعایت پیش‌فرض‌های لازم، برای ارزیابی مدل پیشنهادی از روش تحلیل مسیر در محیط نرم‌افزار آموس استفاده شد و به منظور افزایش برازش مدل، مسیرهایی که ضریب آن‌ها به لحاظ آماری

با توجه به جدول ۲، متغیر مکان کنترل درونی با متغیرهای خوش‌بینی تحصیلی ($r=0/35, P<0/001$)، مهارت‌های ارتباطی ($r=0/38, P<0/001$)، جهت‌گیری آینده ($r=0/39, P<0/001$)، مساله‌محور و مثبت-نگر ($r=0/42, P<0/001$) دارای رابطه مثبت و معنی‌دار است. علاوه بر این متغیر خوش‌بینی تحصیلی با متغیرهای مهارت‌های ارتباطی ($r=0/43, P<0/001$)، جهت‌گیری آینده ($r=0/33, P<0/001$)، مساله‌محور و مثبت-نگر ($r=0/27, P<0/001$) دارای رابطه مثبت و معنی‌دار است. همچنین مهارت‌های ارتباطی با متغیرهای جهت‌گیری آینده ($r=0/67, P<0/001$)، مساله‌محور و مثبت-نگر ($r=0/52, P<0/001$) و متغیر جهت‌گیری نسبت به آینده با متغیر مساله‌محور و مثبت‌نگر ($r=0/61, P<0/001$) دارای رابطه مثبت و معنی‌دار هستند.

غیرمعنی‌دار بود حذف شد. در شکل ۲ نمودار مسیر و ضرایب حاصل از مدل اصلاح شده آورده شده است.

شکل ۲. ضرایب استاندارد مدل روابط مکان کنترل درونی و مولفه‌های تاب‌آوری تحصیلی با واسطه‌گری خوش‌بینی تحصیلی

توزیع نمونه‌گیری اثرات استفاده شد. با توجه به جدول ۴، نتایج آزمون معنی‌داری اثرات غیر مستقیم نشان داد که سهم واسطه‌گری متغیر خوش‌بینی تحصیلی در راستای رابطه بین مکان کنترل درونی با مهارت‌های ارتباطی ($p=0.004$)، جهت‌گیری آینده ($p=0.007$)، و مساله‌محور و مثبت‌نگر ($p=0.006$) معنی‌دار است؛ به این صورت که متغیر خوش‌بینی تحصیلی در رابطه بین مکان کنترل درونی با تمام مولفه‌های تاب‌آوری تحصیلی نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند. همچنین بررسی اثرات غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر مولفه‌های تاب‌آوری تحصیلی نشان می‌دهد که متغیر مکان کنترل درونی بر مولفه‌های مهارت‌های ارتباطی و مساله‌محور و مثبت‌نگر، اثر غیر مستقیم مثبت دارد.

با توجه به مدل، به ترتیب ضرایب مسیر استاندارد بین مکان کنترل درونی و خوش‌بینی تحصیلی ($P < 0.009$)، مکان کنترل درونی و مهارت‌های ارتباطی ($\beta = 0.23$, $P < 0.008$)، مکان کنترل درونی و مساله‌محور و مثبت‌نگر ($\beta = 0.19$, $P < 0.009$) معنی‌دار می‌باشند و ضرایب استاندارد بین خوش‌بینی تحصیلی و مهارت‌های ارتباطی ($\beta = 0.71$, $P < 0.006$)، خوش‌بینی تحصیلی و جهت‌گیری آینده ($\beta = 0.54$, $P < 0.009$)، بین خوش‌بینی تحصیلی و مساله‌محور و مثبت‌نگر ($\beta = 0.69$, $P < 0.007$) معنی‌دار است.

فرضیه‌های مربوط به روابط غیر مستقیم بین متغیرهای پژوهش: برای تعیین معنی‌داری اثرات غیر مستقیم از روش نمونه‌گیری‌های مکرر "خودراه‌انداز" (شراوت و بولگر، ۲۰۰۲) با فاصله اطمینان ۹۵ درصدی

جدول ۳. شاخص‌های برازندگی مدل اولیه و مدل نهایی اصلاح شده

شاخص	دامنه مورد قبول	مقدار شاخص مدل اولیه	مقدار شاخص مدل اصلاح شده
CMIN/DF	$X^2/DF < 3$	۱۲/۲۱	۰/۵۰
CFI	$CFI > 0.9$	۰/۸۴	۰/۹۶
AGFI	$AGFI > 0.9$	۰/۷۸	۰/۹۹
RMSEA	$RMSEA < 0.09$	۰/۱۳	۰/۰۱
IFI	$IFI > 0.9$	۰/۸۲	۰/۹۹
CFI	$CFI > 0.9$	۰/۸۲	۰/۹۹

جدول ۴. ضرایب استاندارد اثرات مستقیم، اثرات غیر مستقیم و اثرات کل مدل نهایی

متغیر وابسته		متغیر مستقل		اثر	
مساله محور - مثبت- نگر	جهت‌گیری نسبت به آینده	مهارت‌های ارتباطی	خوش‌بینی تحصیلی	مکان کنترل درونی	خوش‌بینی تحصیلی
۰/۱۹*	۰/۵۴	۰/۲۳*	۰/۳۴*	مکان کنترل درونی	مستقیم
۰/۶۹	۰/۵۴	۰/۷۱	---	خوش‌بینی تحصیلی	غیر مستقیم
۰/۲۱	۰/۱۶	۰/۲۵	---	مکان کنترل درونی از طریق خوش‌بینی تحصیلی	کل
۰/۲۱	۰/۱۶	۰/۲۵	۰/۳۴	مکان کنترل درونی	
۰/۶۹	۰/۵۴	۰/۷۱	---	خوش‌بینی تحصیلی	
۰/۴۷	۰/۲۹	۰/۵۰	۰/۱۱	ضریب تعیین	

۴) ضریب مسیر استاندارد بین مکان کنترل درونی و مساله‌محور و مثبت‌نگر برابر با ۰/۱۹ است که در سطح ۰/۰۷ معنی‌دار است؛ بنابراین مکان کنترل درونی موجب افزایش میزان مساله‌محور و مثبت‌نگر شده است.

فرضیه‌های مربوط به روابط غیر مستقیم بین متغیرهای پژوهش: برای تعیین معنی‌داری اثرات غیر مستقیم از روش نمونه‌گیری‌های مکرر " خودراه‌انداز" با فاصله اطمینان ۹۵ درصدی توزیع نمونه‌گیری اثرات استفاده شد. با توجه به جدول ۴، نتایج آزمون معنی‌داری اثرات غیر مستقیم نشان داد که سهم واسطه‌گری متغیر خوش‌بینی تحصیلی در راستای رابطه بین مکان کنترل درونی با مهارت‌های ارتباطی (۰/۲۵، $p=0/004$)، جهت‌گیری آینده (۰/۱۶، $p=0/007$)، و مساله‌محور و مثبت‌نگر (۰/۲۱، $p=0/006$) معنی‌دار است؛ به این صورت که متغیر خوش‌بینی تحصیلی در رابطه بین مکان کنترل درونی با تمام مولفه‌های تاب‌آوری تحصیلی نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند. همچنین بررسی اثرات غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر مولفه‌های تاب‌آوری تحصیلی نشان می‌دهد که متغیر مکان کنترل درونی بر مولفه‌های مهارت‌های ارتباطی و مساله‌محور و مثبت‌نگر، اثر غیر مستقیم مثبت دارد.

بررسی اثرات کل متغیرهای مستقل و واسطه‌ای بر متغیرهای وابسته: محاسبه میزان تاثیر متغیرهای مستقل بر وابسته، حاکی از آن است که ۱۱ درصد از تغییرات خوش‌بینی تحصیلی، ۵۰ درصد از تغییرات مهارت‌های ارتباطی، ۲۹ درصد از تغییرات جهت‌گیری آینده، و ۴۷ درصد از تغییرات مساله‌محور و مثبت‌نگر توسط مدل تبیین می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی تبیین رابطه علی بین خوش‌بینی تحصیلی، مکان کنترل درونی و تاب‌آوری تحصیلی صورت گرفت. داده‌های به دست آمده با استفاده از روش‌های آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و بر اساس فرضیه‌های مطرح شده یافته‌های ارزشمندی از این مطالعه

شاخص‌های برازندگی مدل و بررسی فرضیه‌های پژوهش با ورود داده‌ها به برنامه آموس ۲۲، برازش مدل با استفاده از شاخص‌های برازندگی، شامل شاخص هنجار شده مجذور کای (نسبت مجذور کای بر درجات آزادی)، شاخص نیکویی برازش^۱، شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته^۲، شاخص برازندگی تطبیقی^۳، شاخص برازندگی افزایشی^۴ و جذر میانگین مجذورات خطای تقریب^۵ مورد بررسی قرار گرفت که بر اساس نتایج مندرج در جدول ۳ همه شاخص‌ها بیانگر برازش مطلوب مدل می‌باشند.

بررسی فرضیه‌های مستقیم و غیر مستقیم مدل پژوهشی: در ادامه با در نظر گرفتن ضرایب مسیرهای بدست آمده در مدل که در جدول ۴ قابل مشاهده است، به بررسی فرضیه‌های مستقیم و غیر مستقیم مدل پژوهشی پرداخته شده است. با توجه به نتایج بدست آمده، متغیر مکان کنترل درونی می‌تواند مولفه‌های مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری نسبت به آینده و مساله محور - مثبت‌نگر بودن را هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیر مستقیم پیش‌بینی کند. نتایج مندرج در جدول ۴ حاکی از این است که،

۱) ضریب مسیر استاندارد بین مکان کنترل درونی و خوش‌بینی تحصیلی برابر ۰/۳۴ است که در سطح ۰/۰۹ معنی‌دار است؛ در نتیجه، مکان کنترل درونی در افزایش خوش‌بینی موثر بوده است؛

۲) ضریب مسیر استاندارد بین مکان کنترل درونی و مهارت‌های ارتباطی برابر با ۰/۲۳ است که در سطح ۰/۰۶ معنی‌دار است؛ بنابراین مکان کنترل درونی موجب افزایش مهارت‌های ارتباطی شده است؛

۳) ضریب مسیر استاندارد بین مکان کنترل درونی و جهت‌گیری نسبت به آینده برابر ۰/۵۴ است که در سطح ۰/۰۴ معنی‌دار است؛ در نتیجه، مکان کنترل درونی در افزایش جهت‌گیری نسبت به آینده موثر بوده است

¹ GFI

² AGFI

³ CFI

⁴ IFI

⁵ RMSEA

حاصل شد.

اولین یافته مطالعه حاضر این بود که بین خوش‌بینی تحصیلی با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج برخی مطالعات [۱۰، ۱۱] همسو است. یکی از تبیین‌ها منطقی برای اولین یافته این مطالعه این است که باید گفت خوش‌بینی تحصیلی در برگزیده شناخت‌های مثبت است [۱۴]، که نوع رفتارهای فرد از قبیل تلاش، غلبه بر موانع تحصیلی و امیدواری به کسب موفقیت‌های بیشتر در آینده را تعیین می‌کند [۱۵]. بنابراین می‌توان گفت چنانچه شخص جهت‌گیری خوشبینانه‌ای به آینده داشته باشد، موقعیت‌های دشوار را با دیدی مثبت ارزیابی می‌کند و بر این باور است که توانایی گذر از مشکلات را دارد که همین باور و خوش‌بینی باعث می‌شود فرد توانایی‌های خود را دست کم نگیرد و در آینده به موفقیت‌های تحصیلی بیشتری دست یابد.

در تبیین دیگری برای این یافته می‌توان گفت که افراد خوش‌بین تجربه‌های منفی را با نسبت دادن علت آن‌ها به عوامل بیرونی، گذرا و خاص تبیین می‌کنند و توانایی‌های خود را در گذر از این تجربه‌ها دست کم نمی‌گیرند [۱۶]. بنابراین افرادی که مشکلات پیش آمده را چه از بعد تحصیلی و چه از سایر ابعاد به عوامل بیرونی نسبت می‌دهند و بر این عقیده هستند که توانایی‌های بالایی برای عبور از مشکلات و رسیدن به عملکرد خوب دارند، به موفقیت‌های زیادی دست پیدا کرده و همین عاملی می‌شود تا صبر و تحمل برای غلبه بر موانع و مشکلات تحصیلی و نهایتاً تاب‌آوری تحصیلی خود را ارتقا دهند.

در تبیین منطقی دیگر برای این یافته نیز می‌توان گفت که خوش‌بینی نگرانی‌ها، شک و تردید افراد را در یک موقعیت مشکل تسلی می‌دهد و آن‌ها را دلگرم می‌کند که تلاش خود را در جهت رسیدن به اهداف ادامه دهند [۱۷]. بنابراین افرادی که خوش‌بینی تحصیلی بالایی دارند، به تحصیل و موفقیت تحصیلی عمدتاً دیدی مثبت و امیدوارانه دارند و همین عاملی می‌شود برای اینکه به هنگام اولین شکست تحصیلی انگیزه و امید خود را از دست ندهند و به صورت تدریجی میزان تاب‌آوری تحصیلی در آن‌ها افزایش یابد. همچنین می‌توان گفت افرادی که سطح خوش‌بینی تحصیلی آن‌ها بالا است در یک موقعیت استرس‌زا دچار ترس و تشویش و دلهره و نهایتاً کناره‌گیری از موقعیت تحصیلی، نمی‌شوند و لذا همین مقاومت در برابر مشکلات تحصیلی و همچنین دوری کردن از تشویش و دلهره، عاملی برای ارتقای میزان تاب‌آوری تحصیلی می‌شود.

دومین یافته مطالعه حاضر این بود که بین مکان

کنترل با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج برخی مطالعات از جمله [۲۲، ۳۱] همسو است.

در تبیینی منطقی برای این یافته باید گفت که برخی دانشجویان موفقیت‌ها و شکست‌های خود را به درون (کوشش یا توانایی شخصی) و برخی دیگر موفقیت‌ها و شکست‌های خود را به بیرون (بخت و اقبال یا دشواری موقعیت‌ها) نسبت می‌دهند [۲۳]. گروهی که دارای منبع کنترل درونی هستند، باور دارند که کارآمدی، تدبیر، سخت‌کوشی، احتیاط و مسؤلیت‌پذیری به پیامدهای مثبت خواهد انجامید و برعکس افرادی که منبع کنترل بیرونی دارند، رویدادهای مثبت یا منفی را پیامد رفتار خود نمی‌دانند بلکه آن را به شانس، اتفاق و رویدادهای محیطی مهار نشده نسبت می‌دهند. بنابراین باید گفت که مکان کنترل درونی باعث می‌شود که افراد موفقیت‌های خود را به تلاش و توانایی و شکست‌های خود را به عوامل بیرونی نسبت دهند و لذا همین اسناد عاملی می‌شود برای اینکه اعتماد به نفسشان ارتقا پیدا کند و همین اعتماد به نفس بالا باعث تلاش برای رسیدن به موفقیت‌ها و غلبه بر شکست‌های تحصیلی می‌شود که به صورت تدریجی هم میزان تاب‌آوری تحصیلی در فرد افزایش پیدا کند.

در تبیین منطقی دیگری برای این یافته باید گفت، افرادی که دارای منبع کنترل بیرونی هستند، در مقایسه با افراد دارای منبع کنترل درونی، احساس درماندگی و ناتوانی، اضطراب و استرس بیشتری دارند، از موقعیت‌ها کناره‌گیری می‌کنند و از شادکامی و امیدواری پایین‌تری برخوردارند [۲۴]. بنابراین افرادی که بیشتر متکی به عوامل بیرونی هستند و کمتر به خود و توانایی‌هایشان اهمیت می‌دهند و به عبارتی خود را دست کم می‌گیرند، در موقعیت‌هایی که دچار شکست تحصیلی می‌شوند به راحتی از موقعیت کناره‌گیری می‌کنند. لذا همین فرار و کناره‌گیری از موقعیت‌های اضطراب‌آور باعث می‌شود که فرد هیچگونه تلاشی برای بهبود عملکرد خود و نهایتاً افزایش میزان صبر و تحمل خود جهت مقاومت و پایداری برای غلبه بر مشکل از خود نشان ندهد.

در تبیین منطقی دیگری برای این یافته می‌توان گفت که افراد دارای منبع کنترل درونی، خود را مسئول شرایط خویش می‌دانند و برای هر مشکل، شکست و مسئله، منابع بیرونی را سرزنش نکرده و سهم خود را در امور زندگی، همراه با مسؤلیت، پذیرفته‌اند [۲۶] و همین قبول مسؤلیت عاملی می‌شود تا به تدریج صبر فرد برای غلبه بر مشکل و نهایتاً میزان تاب‌آوری تحصیلی او، افزایش یابد.

رفتاری است [۴۶]. بنابراین خوش‌بینی دانشجویان با تاثیر بر انگیزش آن‌ها می‌تواند منجر به درگیری تحصیلی بیشتر آنها، یعنی حضور بیشتر در کلاس و آمادگی بیشتر جهت انجام تکالیف تحصیلی، تلاش، پشتکار، تمرکز و توجه بیشتر، علاقه بیشتر به یادگیری و فرایندهای یادگیری، استفاده بیشتر از راهبردهای عمیق یادگیری، احساس مسئولیت بیشتر برای آموزش خود، جستجوی بیشتر چالش‌های تحصیلی، تلاش و استقامت بیشتر جهت درک این چالش‌ها و ایده‌های پیچیده، واکنش‌های مثبت نسبت به معلم، همکلاسی‌ها و مدرسه و در نهایت گرایش بیشتر به سمت مکان کنترل درونی شده که نتیجه آن افزایش میزان تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان است [۴۷].

یکی دیگر از تبیین‌های منطقی برای این یافته این است خوش‌بینی تحصیلی دانشجویان در انجام تکالیف و بهبود عملکرد تحصیلی باعث می‌شود که دانشجویان همزمان هم تفکر خود را در زمینه انجام یک تکلیف به کار بگیرد، هم با تلاش و پشتکار زیاد سعی در انجام بهتر یک تکلیف داشته باشد و هم اینکه با علاقه و انگیزه بالا به انجام درست و کامل تکلیف اهتمام ورزد [۴۷]. از طرفی افراد برای داشتن تاب‌آوری تحصیلی بالا هم باید تفکری مثبت داشته باشند، هم تلاش بیشتری برای غلبه بر موانع تحصیلی کنند و هم اینکه دارای مکان کنترل درونی باشند. پس به طور کلی باید رابطه مکان کنترل درونی و تاب‌آوری تحصیلی را در اشتراک این دو متغیر، در میزان خوش‌بینی تحصیلی دانست.

یکی از تبیین‌های منطقی دیگر برای سومین یافته مطالعه این است که دانشجویانی که خوش‌بینی تحصیلی بالاتری دارند به تبع آن دارای اعتماد به نفس بالا بوده و به راحتی بر توانایی‌های خود برای کسب موفقیت‌های بیشتر و غلبه بر شکست‌های تحصیلی تلاش می‌کنند، و لذا همین عاملی می‌شود تا خوش‌بینی تحصیلی از طریق مکان کنترل درونی بر میزان صبر و استانه تحمل و همچنین میزان تاب‌آوری دانش‌آموزان تاثیر بسزایی بگذارد. بنابراین خوش‌بینی تحصیلی باعث ارتقای میزان تلاش و پشتکار می‌شود و همین تلاش و پشتکار افزایش یافته به عاملی جهت ارتقای میزان تاب‌آوری تحصیلی در دانشجویان تبدیل می‌شود.

مهمترین محدودیت مطالعه حاضر این بوده است که نمونه مورد بررسی و شرکت‌کنندگان حاضر در مطالعه تنها از بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه لرستان انتخاب شده‌اند و لذا تعمیم نتایج به سایر جوامع و مقاطع باید با احتیاط صورت گیرد. با توجه به این که اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای حاضر در مدل (خوش‌بینی تحصیلی،

از دیگر تبیین‌ها منطقی برای این یافته این است که افراد دارای منبع کنترل بیرونی عزت نفس پایین‌تر، پشتکار و تلاش کمتر، افسردگی بیشتر، و شادکامی کمتری دارند [۲۷]. بنابراین وجود رابطه بین مکان کنترل و تاب‌آوری تحصیلی را می‌توان اینگونه تبیین کرد که افراد منبع کنترل خود را به صورت یک صفت اکتسابی ناشی از شیوه فرزندپروری والدین به ارث می‌برند و بر همین اساس هم موفقیت‌ها و شکست‌های تحصیلی خود را اسناد دهی می‌کنند. پس باید گفت اسناد درونی باعث افزایش تاب‌آوری تحصیلی و اسناد بیرونی باعث کاهش تاب‌آوری تحصیلی می‌شود.

یکی دیگر از تبیین‌های منطقی برای وجود رابطه بین مکان کنترل و تاب‌آوری تحصیلی را این است که بالاتر بودن افراد در منبع کنترل درونی، با افزایش احتمال بروز رفتارهای سالم در آنها ارتباط مثبت دارد. افرادی که دارای منبع کنترل درونی هستند، خود را دارای کنترل بیشتری بر زندگی می‌دانند و در جهت دادن به زندگی خود، احساس مسئولیت بیشتری می‌کنند [۲۷]. بنابراین باید گفت که مثبت‌نگری و مسئولیت‌پذیری دو ویژگی مهم و اساسی هستند که چنانچه میزان آن‌ها در فرد بالاتر باشد، به همان اندازه میزان انگیزه و امید برای عبور از موانع و شکست‌های تحصیلی ارتقا می‌یابد که نتیجه آن افزایش استانه تحمل جهت غلبه بر سختی‌ها و نهایتاً ارتقای میزان تاب‌آوری در بُعد آموزشی و تحصیلی است.

سومین یافته مطالعه حاضر این بود که مکان کنترل درونی از طریق خوش‌بینی تحصیلی قادر به پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی می‌باشد. نتایج حاصل از این یافته با برخی مطالعات [۴۵، ۴۶] همسو است.

در تبیین منطقی برای این یافته می‌توان گفت که خوش‌بینی تحصیلی بر دو بعد مکان کنترل (درونی و بیرونی) افراد تاثیر بسزایی می‌گذارد [۴۶]. به این صورت که خوش‌بینی تحصیلی دانشجویان در زمینه انجام تکالیف کلاسی منجر به افزایش میزان تلاش (مربوط به بعد مکان کنترل درونی است) و انگیزه (مربوط به مکان کنترل درونی است) که دو بعد مهم و لازم برای افزایش تاب‌آوری تحصیلی هستند، می‌شوند. بنابراین باید گفت که دلیل واسطه‌گری خوش‌بینی تحصیلی در ارتباط بین مکان کنترل درونی و تاب‌آوری تحصیلی وجود دو مولفه مشترک تلاش و انگیزه می‌باشد، که در بین هر دو متغیر مشترک است.

در تبیین منطقی دیگر برای این یافته می‌توان گفت که خوش‌بینی تحصیلی متشکل از سه بعد شناختی، انگیزشی و

- and guidelines for future work. *Child Development*, 71(17): 543-562.
- 6- Hanewald, R.(2011). Reviewing the literature on "At-Risk" and resilient children and young people, *Australian Journal of Teacher Education*. 36(2):457-469.
- 7- Luthans, F., Youssef, C., & Avolio, B. (2007). *Psychological capital: Developing the human competitive edge*. New York: Oxford University Press.
- 8- Resnick, B. (2010). The relationship between resilience and motivation. In Resnick, B., Gwyther, L. P., & Roberto, K. A. (Eds.), *Resilience in aging: Concepts, research and outcomes*. (pp. 199-215). New York: Springer.
- 9- Benard, B. (1991). *Fostering resiliency in kids: Protective factors in the family, school and community*. 10. National Resilience Resource Center. Retrievd from internet: www.cce.umn.edu/nrrc.
- 10- Richardson, S. T. (1990). Adolescents Resilience, family adversity and wellbeing among Hawaiian and non Hawaiian adolescents. *International Journal of Social Psychiatry*, 52(291): 859-867.
- 11- Gutman, T. M. Shean, F.T (2013). *Increasing Resilience in Adolescent Nursing Students*. Unpublished Doctoral dissertation. The University of Tennessee, Knoxville.
- 12- Neal, D (2017). Academic resilience and caring adults: The experiences of former foster youth, *Children and Youth Services Review*, 79(15): 242-248.
- 13- Korhonen, M. (2007). Resilience: overcoming challenges and moving on positively. (N. Keeninak, Trans.). *Ottawa: National Aboriginal Health Organization*. (Original work published?).
- 14- Hoen, H., Tartre, G., & Volfolk, H. (2013). The interactive effect of optimism with goal orientation on attention bias. *Contemporary Psychology*, 7(2): 41- 50.
- 15- Carver, C.S., Scheier, M.F., & Segerstrom, S.C. (2010). Optimism clinical psychology. Covington, M. U. (1994). The self-worth theory of a chievement motivation: Findings and implications. *Elementary school Journal*, 85(1): 5-20.
- 16- Scheier, MF. & Corver, CS. (1985). Optimism pessimism, and psychological wellbeing. In E. C. Change (Ed.), *optimism and pessimism: Implications for theory research and practice*. Washington DC: *American Psychological*
- مکان کنترل و تاب‌آوری تحصیلی) متاثر از جنسیت شرکت-کنندگان هم می‌باشد، پیشنهاد می‌شود که در تحقیقات آینده به بررسی موضوع مربوطه با اعمال نقش جنسیت پرداخته شود. با توجه به این که تاب‌آوری تحصیلی یک سازه پویا و تغییرپذیر است، پیشنهاد می‌شود که در مطالعات آینده به تاثیر سایر متغیرهای آزمایشی بر تغییر سطح تاب-آوری تحصیلی به صورت شبه تجربی پرداخته شود. همچنین بر اساس یافته‌های این مطالعه پیشنهاد می‌شود که به دانشجویانی که میزان تاب‌آوری تحصیلی در آن‌ها پایین است کمک شود تا سطح خوش‌بینی، و جهت‌گیری منبع کنترل درونی در آن‌ها افزایش یابد، زیرا نتایج این مطالعه نشان داد که متغیرهای مذکور برای تاب‌آوری تحصیلی پیش‌بینی کننده‌های معناداری هستند.
- بنابراین و به طور کلی مطالعه حاضر به این نتیجه رسید که متغیر مکان کنترل درونی به صورت مستقیم و همچنین با واسطه‌گری خوش‌بینی تحصیلی اثری مستقیم و غیر مستقیم معنی‌دار بر تاب‌آوری تحصیلی و زیر مولفه‌های آن می‌گذارد. همچنین نتایج نشان داد که خوش‌بینی تحصیلی و مکان کنترل با تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معناداری دارند و برای تاب‌آوری تحصیلی پیش‌بینی کننده‌های معناداری هستند.
- منابع**
- ۱- رشیدی، علی؛ امیری، محمد؛ مهرآورگیگلو، شهرام و نودهی، حسن. (۱۳۹۴). بررسی رابطه ادراک از محیط یادگیری کلاس و تاب‌آوری تحصیلی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، سال بیست دوم، دوره جدید، شماره ۷، صص. ۱۹۸ - ۱۸۹.
- ۲- ناصری، محمدی مهدی؛ جهرمی، رضا و رحمانی، هادی. (۱۳۹۵). الگوی علی رابطه خودراهبری یادگیری، ارزش‌های تحصیلی و ادراک از کیفیت عملکرد اعضای هیأت علمی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری. سال بیستم، دوره جدید، شماره ۱۳، صص. ۲۰ - ۱.
- 3- Prince-Embury, S. & Saklofske, D. H. (2013). Resilience in children, adolescents, and adults: *Translating research into practice*. Springer: New York, NY, US.
- 4- Rojas, F., & Fernanda, L (2015). Factors Affecting Academic Resilience in Middle School Students: A Case Study (Factores que Afectan la Resiliencia Académica en Estudiantes de Bachillerato). *GIST Education and Learning Research Journal*, 11(8): 63-78.
- 5- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation

- Hjemeld, O & Eriksen, L. (2016). Physical activity, resilience, and depressive symptoms in adolescence. *Mental health and physical activity*, 7(2): 79-85.
- 29- Cheng, H., & Furnham, A. (2007). Personality, self-esteem, and demographic predictions of happiness and depression: *Personality and Individual Differences*, 34(9): 921-942.
- 30- Steptoe, A., & Wardle, J. (2001). Locus of control and health behavior revised: A multivariate analysis of young adults from 18 countries. *British Journal of Psychology*, 22(4): 659-672.
- ۳۱- فراهانی، محمدتقی. (۱۳۷۴). منبع کنترل یک بعدی است یا چند بعدی؟ *مجله پژوهش‌های روانشناختی*، ۳(۳) و ۴، ۲۷-۳۸.
- 32- Garbowski, M. A. (2010). *Transformational leadership and the dispositional effects of hope, optimism and resilience on governmental leaders*. For the Ph.D. Dissertation, Regent University, United States, Virginia, proquest, 1 22 pages: AAT 3425737.
- 33- Hadsell, L. (2010). Achievement goals, locus of control, and academic success and effort in introductory and intermedical microeconomics. Department of economics, State University of New York, NY 13820.
- ۳۴- کردمیرزا نیکوزاده، عزت‌الله. (۱۳۸۸). الگویابی زیستی-روانی- معنوی در افراد وابسته به مواد و تدوین برنامه مداخله برای ارتقاء تاب‌آوری مبتنی بر روایت‌شناسی شناختی و روانشناسی مثبت‌نگر. پایان‌نامه دکتری رشته روانشناسی. دانشگاه علامه طباطبایی تهران. تهران.
- 35- Trina, R. H. (2002). self-handicapping Among Comparison of Honors and traditional college student's utilization, Retrieved from: <http://aspe.Hhs.gov/index.shtml>.
- 36- Martin, A.J., & Marsh, H.W. (2006). Academic resilience and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. *Psychology in the Schools*, 43(13): 267-282.
- 37- Antonie, D (2018). Contextual identity experiencing facilitates resilience in Native American academics. *The Social Science Journal*, In Press, Corrected Proof, Available online, Available from: <http://aspe.Hhs.gov/Health/reports/physicalactivity/index.shtml>.
- 38- Samoelz, Y. (2004). Qualification Questionnaire resiliency. *Journal of Psychiatry*, 18(3):254-263.
- Association, 25(4): 189-216.
- 17- Seligman, ME. (1998). Positive social science. *APA Monitor*, 29(1): 2-5.
- 18- Bailis, D. S., & Chipperfield, J.G. (2012). Hope and optimism. In: Ramachandran VS. *Encyclopedia of Human Behaviour*. 2nd ed. UK: Elsevier, 69(18): 172-188.
- 19- Strassle, CG. Mckee, EA. & Plant, DD. (2000). Optimism an indicator of psychological health: Using psychological assessment wisely. *Personality Assessment*, 72(2):190-199.
- 20- Theresa, C. (2017). Influencing Optimum Health for Nurses. *Short communication AORN Journal*, 105(2):228-231
- ۲۱- یازرلو، محمدتقی؛ رشیدنژاد، مهسا؛ سعادت‌مند، خدیجه و کلانتری، مهرداد. (۱۳۹۴). نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه هوش هیجانی و خوش‌بینی با سلامت روان دانشجویان دانشگاه اصفهان، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی، ترکیه - استانبول، موسسه سرآمد همایش کارین.
- ۲۲- حسینی، زینب السادات؛ حبیب‌مظاهری، نسترن و رحیمی‌نسب، مصیب. (۱۳۹۵). ارتباط بین تفکر منطقی، خوش‌بینی و تاب‌آوری با بهزیستی روانشناختی در پرستاران بیمارستان‌های شهر کرمانشاه. *نشریه پژوهش پرستاری*، ۴(۱۱)، ۴۹-۵۶.
- ۲۳- بهادری خسروشاهی، جعفر؛ باباپور خیرالدین، جلیل و پورشریفی، حمید. (۱۳۹۴). رابطه تاب‌آوری و منبع کنترل با شادکامی دانشجویان. *مجله پژوهش‌های روانشناختی*، ۱۸(۲)، ۱۱۴-۱۲۷.
- ۲۴- سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۵). *روانشناسی تربیتی نوین* (ویرایش ششم)، تهران: انتشارات دوران.
- 25- Lazarus, R. (1968). Emotion and adaptation: Conceptual and empirical relations. 16 (2):175-266.
- 26- Linnenbrink, E.A., & Pintrich, P.R. (2003). The role of self-efficacy beliefs in student engagement & learning in the classroom. *Reading & Writing Quarterly*, 19(4): 119-37.
- ۲۷- بالاخانی، زیبا؛ ترخان، مرتضی و صفاری‌نیا، مجید. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری والدین با تاب‌آوری، منبع کنترل و پرخاشگری فرزندان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور
- 28- Moljord, E.O., Moksnes, U.K., Epsnes, G.A.,

39- Martin, V. C. (2003) Goal theory, motivation, and school achievement: An Integrative Review. *Annual Review o*, 96(5): 201-220.

۴۰- هاشمی شیخ شبان، علی. (۱۳۹۰). ارتباط بین پیش‌بینی‌کننده‌های مهم خودناتوان‌سازی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی و تاثیر این عوامل بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان شهر اهواز، پایان‌نامه دانشگاه شهید چمران اهواز.

41- Kivimaki, W., Rousele, T., Zheng, J., Roche. U & Forges, E. (2005). Academic procrastination and the role of hope as a coping strategy. *Journal personality and individual differences*, 42(7): 1301- 1310.

42- O'connor, R., & Cassidy, F. (2007). [Effectiveness of group therapy based on Hope therapy approach to increase the life expectancy of women with breast cancer]. [Dissertation]. Ferdowsi University of Mashhad: *School of Education and Psychology*, 7(9):113-131 [In Persian].

۴۳- کجباف، محمدباقر؛ عریضی، حمیدرضا و خدابخشی، مهدی. (۱۳۸۵). هنجاریابی، پایایی و روایی مقیاس خوش‌بینی و بررسی رابطه بین خوش‌بینی، خود - تسلط یابی و افسردگی در شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴. *مجله مطالعات روانشناختی الزهراء*. ۲(۱ و ۲)، ۶۸-۵۱.

۴۴- گودرزی، علی. (۱۳۸۱). رابطه علی بین نگرش‌های مذهبی، خوش‌بینی، سلامت روان و سلامت جسمانی در بین دانشجویان دانشگاه چمران اهواز. *مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران*، ۳(۱ و ۲)، ۳۴ - ۱۹.

45- Rutter, J. (1966). Creation and validation of the source control scale. *Educational Peculiarities*. 2 (17): 628-631.

۴۶- آناستازی، آنا. (۱۳۸۲). *روان‌آزمایی (ترجمه) محمدنقی براهنی*. تهران: دانشگاه تهران.

۴۷- شریف موسوی، فاطمه. (۱۳۹۴). تاب‌آوری تحصیلی و درگیری تحصیلی در هنرستانهای شهر قم، اولین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.

48-Finn, J. D. (1998) Parental engagement that makes a difference. *Educational Leadership*, 55 (8): 20-24.

49- Luthar, S.S. (2003) (Ed.) Resilience and vulnerability. Cambridge University Press. Cambridge.